

DIVADELNÍ SCÉNY V TOVÁRNÁCH

Petr Dýr

Nalézt vhodnou novou funkci pro budovu určenou k rekonstrukci je starou potíží obnovy památek. Zachování identity a autenticity „genia loci“ i jednotlivých objektů se často dostává do konfliktu s potřebami společnosti procházející permanentní proměnou. Konverze industriálního dědictví, intenzivněji se prosazující od 70. let minulého století, však přinesly řadu nových impulzů. Památková péče, dlouho ignorující kulturní hodnotu historické průmyslové architektury, je zde vůči vehementnějším zásahům méně citlivá, kreativité v hledání nové náplně jsou kladeny daleko menší překážky. Naopak, s postupujícím uvědoměním si nového fenoménu existence „brownfields“ a potřebou ji řešit, si společnost postupně uvědomuje, že nové, originální využití starých továren může zásadním způsobem přispět ke zvýšení „přidané hodnoty“ původně zanedbaného území.

Francie je jednou z evropských zemí, která již v roce 1979 zahájila proces inventarizace svých „brownfields“. Touto činností byl pověřen Institut urbanismu a územního rozvoje pařížského regionu (IAURIF – Institut d'Urbanisme de Paris). Cílem průzkumu bylo sledování rozsahu, stavu a lokalizace nevyužitých staveb a ploch ve tříletých, resp. pětiletých intervalech. Porovnávání výsledků jednotlivých inventarizací umožňovalo monitorovat vývoj a závažnost problému výskytu nevyužitých ploch. Od roku 1981 se otázka „brownfields“ posouvá na úroveň meziresortní politiky konverzí průmyslových ploch. Podkladem k vypracování následného programu byl tzv. „Rapport Lacaze“, který shromáždil statistické údaje týkající se nevyužitých staveb a území, jejich charakteristiky v rámci regionů a navrhl první postupy řešení. V roce 1983 měla Francie celkem 20 000 ha nevyužitých průmyslových ploch (*pro srovnání: Velká Británie vykazovala v roce 1982 45 700 ha nevyužívaných ploch, německé Porúří v roce 1980 3 000 ha*). Bylo připraveno několik projektů podpory vzniku nových, zvláště malých a středních podniků s novými výrobními programy. Potenciální hodnota rozvoje uvolněných území byla vysoká, ovšem stav pozemků, územně plánovací legislativa a nedostatek poptávky po některých druzích ploch znemožnily jejich uvedení na trh.

Jestliže tržní prostředí neumožňuje efektivní využití „brownfields“, je nutné hledat jiné, alternativní formy uplatnění. Jednou z nich je možnost využití specifického prostředí továrních hal a komplexů ke kulturním účelům, zejména pro méně tradiční

formy, např. experimentální divadelní scény, koncertní sály nebo výstavní síně, zaměřené a oslovující zejména mladou generaci.

Město Avignon je známé především jako historické sídlo papežů. Od II. světové války se nicméně stalo i pojmem ve světě divadla. Každoročně v červenci je zde pořádán uznávaný divadelní festival (Festival d'Avignon) – město se stává doslova „divadelním kotlem“. Zakladatel Jean Vilar již v 50. letech minulého století jej uvedl do povědomí široké veřejnosti především účastí Theatre National Populaire v čele s Gerardem Philipem. Každoročně se sem sjíždí široké publikum z celé Evropy od profesionálů až po amatéry a divadelní nadšence, kteří mohou sledovat obrovské množství divadelních a tanečních produkcí na nejvyšší úrovni. Zhruba 500 novinářů informuje celý svět o dění na tomto významném divadelním podniku. Tradice festivalu následně vedla ke vzniku 27 stálých (většinou menších a experimentálních) divadel v Avignonu.

Jedním z nich je „Fabrik-théâtre“, divadlo založené v devadesátých letech 20. stol. v bývalé tovární hale, naposledy sloužící pro opravy automobilů. Umístěno je v bezprostřední blízkosti potenciálního diváka – u vstupu do avignonské univerzity při městských hradbách a ústí lyonské cesty na boulevardu Limbert.

Budova je velkoprostorovým „hangárem“ o ploše 400 m². Okolí objektu dovoluje rozdělit „životní prostor“ na nádvoří se vstupem a na prostor tzv. „zahrady“, sloužící k osvěžení a zábavě. Dříve odstavné plochy pro opravovaná auta nyní slouží jako parkoviš-

tě pro návštěvníky. Interiér budovy je organizován okolo divadelního sálu (204 m²). Jeviště s výškou 18 m nabízí otevřenou scénu 8 × 7 m s možností dalšího rozšíření o 5,2 m. Vlastní sál je vybaven stupňovitým hledištěm pro 90 diváků. Jeho dispozice umožňuje proměnu i pro jiné akce: koncerty, výstavy, festivaly nebo sportovní podniky. Od roku 2000 je divadlo zaměřeno na experimentální prezentace (multimédia, internet, syntéza obrazů, projekce videa, živá elektronická hudba aj.) a stává se jakousi „elektronickou továrnou“. Díky multimédiím tvoří mosty mezi divadelním sálem a uměleckými projekty. Dva rozdílné světy: virtuální a reálný.

Avignonský příklad však zdaleka není osamocený. V německé Postupimi využili staré tovární strojírenské haly k založení tanečního divadla. V roce 1990 zde vzniká veřejně pro-

Fabrik-théâtre – Exteriérová plastika

Fabrik-théâtre – Vstup z boulevardu Limbert

Fabrik-théâtre – Vstup

Fabrik-théâtre – Divadelní „zahrada“

spěšný divadelní spolek podporující tanečníky. Během dvaceti let „Fabrik Potsdam“ vypsela k uznávanému divadlu moderního tance a sídla mezinárodní taneční společnosti. Stěžejní umělecká činnost tkví v propojení moderních výrazových tanců, majících kořeny v národních tradicích, s jinými uměleckými prostředky, stále častěji multimediálního charakteru. Každoročně divadlo pořádá Mezinárodní postupimské dny – festival soudobého tance za účasti předních světových choreografů a tanečních skupin. Součástí divadla je i zvukové studio, podporující zejména začínající mladé muzikanty. Při návštěvě Postupimi najdeme tuto divadelní scénu na Schieffbauergasse 1.

Fabrik Potsdam – Divadelní budova

Fabrik Potsdam – Vstupní portál

Fabrik Potsdam – Jevišťe

Fabrik Potsdam – Divadelní sál

„Roten Fabrik“ – „Červená továrna“ (Curych, Švýcarsko) odvozuje svůj název od své rezné cihlové fasády. Na rozdíl od předešlých zde můžeme zaznamenat působivý architektonický výraz industriální architektury konce 19. století, byť dnes poznamenaný „uměleckým“ vstupem fenoménu konce 20. století – „grafitti“.

Budovu navrhnul r. 1892 známý architekt Carl Arnold Séquin jako tovární objekt tkalcovny hedvábí. V roce 1940 získává továrnu „Standard Telephon und Radio AG“. V roce 1974 přechází objekt do vlastnictví města Curych se záměrem přeměnit jej na kulturní centrum a centrum volného času. V září 1976 a v březnu 1978 se konají v „Červené továrně“ první divadelní týdny. Je založen první umě-

lecký ateliér. Mezi léty 1977–1980 hrozí kulturnímu centru zrušení a uzavření, zájmovému společenství „Život ve smrti továrny“ se podaří prosadit záchranu projektu a od 25. října 1980 je kulturní centrum „Roten Fabrik“ opět v provozu. Rokem 1981 přechází objekt pod památkovou péči. V roce 1987 se opět potácí na existenční hraně. Curyšští měšťané nakonec poměrem dvou třetin hlasů prosazují zachování kulturního zařízení s názvem „Centrum pro volný čas, kulturu a vzdělávací aktivity“ s roční subvencí 1,975 mil. švýcarských franků. Léta 1990–1995 jsou ve znamení sanačních úprav objektů. V roce 1992 je otevřeno divadlo s klubovým prostorem, v roce 1994 přestavěna vnitřní hala a restaurace. Přestavbou haly s původní šedovou střechou a uměleckého ateliéru je v roce 1995 rekonstrukce „Červené továrny“ ukončena pořádáním festivalu, který je zároveň oslavou patnáctiletého trvání kulturního centra. Tzv. otevřený víkend „Tři dny ryzí kultury“ v roce 2000 završuje již dvacetileté působení kulturního centra „Roten Fabrik“.

Roten Fabrik – Grafitti

Roten Fabrik – Hlavní tovární budova

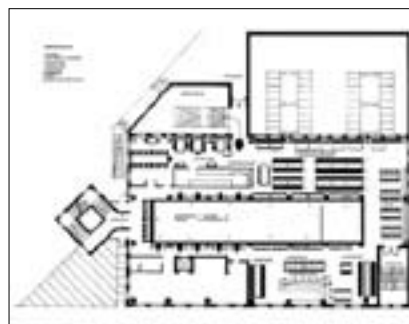

Roten Fabrik – Schodiště

Fabrik Hamburg – Interiér

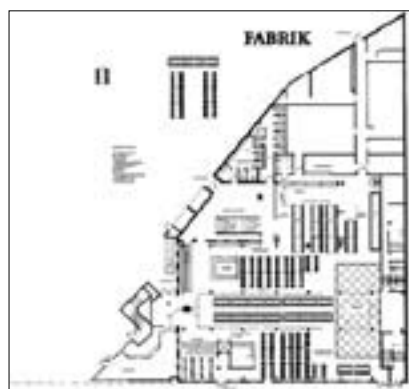
Fabrik Hamburg – Půdorys 1.NP

Roten Fabrik – Detail fasády

Fabrik Hamburg – Řez-pohled

Fabrik Hamburg – Půdorys přízemí

V Barnerské ulici (Altona – Hamburk, Německo) vzniklo známé kulturní a komunikační centrum v roce 1971. Vzniká z iniciativy soukromých osob v budově bývalé, asi 150 let staré, strojírenské továrny. Objekt se od počátku vyznačoval zvláštní, osobitou architekturou: vysoký, téměř chrámový prostor s dřevěnou nosnou konstrukcí obklopený galeriemi ve dvou patrech, umožňující výhled na dění v hale. Vysoká skleněná střecha spojuje v centru rozmanité kulturní formy.

Dětské, mládežnické, pedagogické i politické aktivity, diskusní pořady, divadelní představení a koncerty všeho druhu. To je bohaté spektrum činností kulturního komunikačního centra „Fabrik“. „Kultura pro všechny“, pod heslem ranných 70. let dosahuje

„Fabrik“ světové proslulosti. V následujících letech vznikají podle jejího vzoru kulturní centra po celém světě.

Spektrum působení továrny je široce profesionální. Přes den je místem setkání dětí a mládeže z Altony, zde získávají vedle rad a pomoci ve svých problémech i mnohočetné podněty pro aktivity ve volném čase. Kulturní život v dílnách, vaření a pečení, sport a hry – to je jen malý výčet ze všech možných. Nejvíce navštěvované jsou skupiny, zabývající se hrnčířskou výrobou a fotografováním.

K večerním programům s hudbou, divadlem, čtením a k diskusím přicházejí návštěvníci z celého Hamburku a okolí. Představení jsou různorodá a oslovují rozmanité cílové skupiny.

Finanční základ pro fungování centra tvoří příjmy z pořádání představení a akcí a z restauračního provozu. Svobodné město Hamburk, vědomo si významu této instituce, přispívá pak z fondu kultury nemalými dotacemi.

Použité zdroje:

<http://www.fabrik.de/>
<http://www.rotfabrik.ch/>
<http://www.fabrik.whpr.net/>
<http://www.avignon-et-provence.com/theatres/fabrik/index.html>

Ilustrační foto: autor nebo převzato z internetu.

Ing. arch. Petr Dýr, Ph.D.
 FA VUT

ENGLISH ABSTRACT

Theatre Stages in Factories, by Petr Dýr

To find an apt new function for a building which has to be reconstructed is a well known problem. The efforts to maintain the identity and authenticity of objects and their *genius loci* is frequently controversial to the needs of the permanently changing society. Yet, the conversion of the indu-

strial heritage, intensifying since the 1970s, has brought many a new challenge. The preservation of monuments was for long ignoring the cultural value of historic industrial architecture, and there is still much less prudence in regard to such kind of monuments, with fewer obstacles to the creativity in

the quest for their new use. Nevertheless, realizing the existence of brownfields and the need to cope with them, people learn that a new and original utilization of old factories may importantly increase the “added value” of formerly neglected territories.